

METODINĖ PRIEMONĖ

Socialinio darbo su asmenimis, turinčiais fizinę (judėjimo) negalią, gairės

Parengta socialiniams darbuotojams

Mažeikių rajono socialinių paslaugų tarnybos

direktoriaus pavaduotoja socialiniam darbui Živilė Petkevičienė

2024 m.

TURINYS

1. Įvadas
2. Pagrindiniai terminai ir sąvokos
3. Judėjimo negalia – priežastys, tipai ir poveikis gyvenimui
4. Socialinio darbuotojo vaidmuo
5. Komunikacijos ypatumai su asmenimis, turinčiais judėjimo negalią
6. Techninių pagalbos priemonių paskirtis

1. ĮVADAS

Socialinis darbas su asmenimis, turinčiais judėjimo negalią, yra reikšminga socialinių paslaugų sritis, reikalaujanti specialių žinių, empatijos ir praktinių gebėjimų. Asmenys su judėjimo negalia patiria įvairius iššūkius – nuo fizinio mobilumo apribojimų iki socialinės atskirties, diskriminacijos ir riboto dalyvavimo visuomenės gyvenime. Šios metodinės priemonės tikslas – suteikti praktinius įrankius socialiniams darbuotojams, kurie siekia užtikrinti, kad judėjimo negalią turintys asmenys gyventų visavertį, orų ir savarankišką gyvenimą.

Metodinėje priemonėje pateikiamos gairės, kaip vertinti individualius poreikius, organizuoti pagalbą, tinkamai komunikuoti ir bendradarbiauti su kitais specialistais bei artimaisiais. Taip pat aptariami aplinkos pritaikymo aspektai, individualaus pagalbos plano rengimo etapai bei praktiniai patarimai, padedantys kurti empatišką ir pagarbų ryšį tarp socialinio darbuotojo ir kliento. Metodinė priemonė skirta tiek pradedantiems, tiek patyrusiems socialiniams darbuotojams, siekiantiems atnaujinti ir gilinti savo žinias.

Lietuvoje vis dar susiduriama su situacijomis, kai asmenys su negalia patiria kliūtis patekti į viešąsias įstaigas, naudotis viešuoju transportu ar gauti reikiamas paslaugas laiku. Tinkamai pasirengęs socialinis darbuotojas gali būti pokyčių iniciatorius – skatinantis pozityvią visuomenės nuostatų kaitą, stiprinantis įtraukimą ir mažinantis socialinę atskirtį. Tikimasi, kad ši metodinė priemonė prisidės prie kokybiškesnio socialinių paslaugų teikimo ir padės socialiniams darbuotojams dirbti efektyviau ir tikslingiau.

Svarbu suprasti, kad judėjimo negalia neturi riboti žmogaus galimybių – ribos dažnai kyla iš aplinkos ir visuomenės požiūrio. Socialinis darbuotojas turi būti aktyvus paslaugų teikėjas, siekiantis teisingumo ir lygių galimybių kiekvienam žmogui.

2. PAGRININIAI TERMINAI IR SĄVOKOS

Norint kokybiškai organizuoti socialinį darbą su asmenimis, turinčiais judėjimo negalią, būtina suprasti pagrindinius naudojamus terminus ir jų reikšmes. Aiškus sąvokų apibrėžimas leidžia efektyviai bendrauti tarp specialistų, planuoti paslaugas bei užtikrinti asmens teises ir orumą.

Judėjimo negalia – tai ilgalaikis arba nuolatinis žmogaus gebėjimo judėti apribojimas, susijęs su įgimtais ar įgytais sveikatos sutrikimais. Judesio negalia gali pasireikšti įvairiais būdais: nuo dalinio judėjimo apribojimo iki visiško negebėjimo savarankiškai judėti be techninių priemonių.

Asmuo su negalia – asmuo, kuriam šio įstatymo nustatyta tvarka nustatytas neįgalumo lygis arba 55 procentų ar mažesnis dalyvumo lygis.

Dalyvumo lygis – atsižvelgiant į pilnamečio asmens negalią ir aplinkos veiksnius kompleksškai įvertintos ir nustatytos asmens galimybės ir pajėgumas visapusiškai ir veiksmingai dalyvauti visuomenės gyvenime.

Prieinamumas – tai aplinkos, paslaugų, informacijos ir technologijų pritaikymas taip, kad jomis galėtų naudotis kiekvienas asmuo, nepaisant jo negalios. Prieinamumas yra viena svarbiausių sąlygų neįgaliųjų lygioms galimybėms.

Savarankiškumas – žmogaus gebėjimas priimti sprendimus, atlikti veiklas bei naudotis paslaugomis pagal savo poreikius, kiek įmanoma nepriklausomai nuo kitų pagalbos.

Individualus pagalbos planas (IPP) – tai dokumentas, kuriame socialinis darbuotojas kartu su asmeniu, turinčiu negalią, ir kitais specialistais nustato konkrečius pagalbos tikslus, veiksmus ir atsakingus asmenis. IPP yra pagrindinis įrankis organizuojant pagalbą.

Šių sąvokų išmanymas padeda išvengti diskriminacijos, užtikrina, kad paslaugos būtų teikiamos oriai ir profesionaliai.

3. JUDĖJIMO NEGALIA – PRIEŽASTYS, TIPAI IR POVEIKIS GYVENIMUI

Judėjimo negalia gali būti įgimta arba įgyta vėlesniame gyvenimo etape dėl ligos, traumos ar senėjimo. Kiekvienas atvejis unikalus, tačiau visus juos vienija bendra ypatybė – judėjimo apribojimas, turintis įtakos žmogaus gyvenimo kokybei ir socialiniam dalyvavimui.

Dažniausios priežastys:

- Įgimtos būklės (pvz., cerebrinis paralyžius, įgimti raumenų ar kaulų sistemos sutrikimai ir kt.);
- Traumos (stuburo ar galvos smegenų pažeidimai, amputacijos ir kt.);
- Lėtinės ligos (išsėtinė sklerozė, Parkinsono liga ir kt.);
- Senėjimas ir su juo susijęs fizinių funkcijų silpnėjimas.

Poveikis kasdieniam gyvenimui apima įvairias sritis – savitarną, buities darbus, socialinį aktyvumą, profesinę veiklą, laisvalaikį. Dėl aplinkos nepritaikymo asmenys su judėjimo negalia dažnai patiria izoliaciją, ribotą mobilumą, susiduria su psichologiniais sunkumais, tokiais kaip depresija ar nerimo sutrikimai.

Socialinis darbuotojas turi gebėti įvertinti, kaip negalia paveikia konkretaus asmens galimybes ir kokios priemonės būtų efektyviausios gerinant jo gyvenimo kokybę.

4. SOCIALINIO DARBUOTOJO VAIDMUO

Socialinis darbuotojas yra vienas svarbiausių specialistų, padedantis asmeniui su judėjimo negalia įveikti kasdienius iššūkius ir užtikrinti visavertį gyvenimą. Jo vaidmuo yra daugialypis ir apima ne tik praktinės pagalbos teikimą, bet ir emocinį palaikymą, advokatavimą, koordinavimą bei edukaciją.

Pagrindinės funkcijos:

- Vertinti individualius poreikius, parengti individualų pagalbos planą;
- Informuoti apie teikiamas paslaugas, galimybes gauti techninę ar finansinę pagalbą;
- Tarpininkauti tarp asmens, artimųjų, paslaugų teikėjų, institucijų;
- Stebėti pokyčius ir vertinti teikiamų paslaugų efektyvumą;
- Skatinti savarankiškumą ir dalyvavimą bendruomenės veikloje;
- Ginti asmens teises ir interesus, atstovauti jį institucijose.

Socialinis darbuotojas taip pat veikia kaip motyvatorius, stiprybių paieškos skatintojas ir emocinis palaikytojas. Svarbu išlaikyti pagarbų ryšį, paremta pasitikėjimu ir bendradarbiavimu. Vaidmens kokybė tiesiogiai priklauso nuo darbuotojo kompetencijos, gebėjimo reflektuoti savo veiklą, nuolat mokytis ir prisitaikyti prie kliento situacijos.

Socialinis darbuotojas nėra paslaugų vykdytojas – tai aktyvus socialinių pokyčių kūrėjas, padedantis mažinti nelygybę ir užtikrinti, kad kiekvienas asmuo būtų girdimas, matomas ir vertinamas.

5. KOMUNIKACIJOS YPATUMAI SU ASMENIMIS, TURINČIAIS JUDĖJIMO NEGALIĄ

Efektyvi ir pagarbi komunikacija – tai viena svarbiausių socialinio darbo dalių. Kalbantis su asmenimis, turinčiais judėjimo negalią, reikalingas jautrumas, empatija bei supratimas, kad negalia nereiškia sumažėjusio intelekto ar gebėjimų suprasti informaciją.

Pagrindiniai komunikacijos principai:

- Bendraukite tiesiogiai su asmeniu, ne per jo palydovą ar asistentą;
- Kreipkitės vardu, užmegzkite akių kontaktą, pasisveikinkite taip, kaip su kiekvienu kitu žmogumi;
- Jei žmogus sėdi pritaikytame vežimėlyje – pasistenkite kalbėti akių lygyje;
- Venkite gailesčio ar globėjiško tono – tai žeidžia asmens orumą;
- Nepradėkite pokalbio su fiziniu kontaktu, nelieskite vežimėlio be leidimo – tai laikoma asmeninės erdvės pažeidimu.

Svarbu ne tik žodinis, bet ir neverbalinis bendravimas – veido išraiška, gestai, balso tonas. Empatiškas požiūris leidžia sukurti saugią atmosferą, kurioje asmuo gali atvirai išsakyti savo poreikius ir jausmus.

Kartais komunikacija gali būti sudėtingesnė dėl papildomų negalių (pvz., kalbos ar klausos sutrikimų). Tokiu atveju socialinis darbuotojas turėtų pasitelkti alternatyvias bendravimo priemones: gestų kalbą, piešinius, piktogramas arba artimųjų pagalbą.

Kiekvienas žmogus – individualus, todėl svarbu nebijoti klausti, kaip jam patogiau bendrauti. Tik tada galime užtikrinti pagarbą, abipusį ryšį.

6. TECHNINIŲ PAGALBOS PRIEMONIŲ PASKIRTIS

Asmenys, turintys judėjimo sunkumų, nori gyventi visavertį gyvenimą: mokytis, dirbti, keliauti, dalyvauti bendruomenės veikloje. Šiuos siekius galima pasiekti, jei užtikrinama tinkama pagalba ir prieinamumas. Techninės pagalbos priemonės – raktas į savarankiškumą. Fizinė negalia pasitaiko gana dažnai. Fizinė negalia nėra vien tik judėjimas naudojantis vežimėliu ar kitomis pagalbinėmis priemonėmis. Yra nemažai priežasčių, kurios išoriškai nėra pastebimos, tačiau šių ligų pasekmė – fizinė negalia. Judėjimo negalia – tai ne tik didelis fizinis, bet ir psichologinis iššūkis asmeniui. Negalia daro įtaką visiems žmogaus gyvenimo aspektams ir sukelia pokyčių, prie kurių asmeniui reikia prisitaikyti. Šiems pokyčiams priskiriama: didelis psichologinis distresas, skausmas, pablogėjęs fizinis funkcionavimas, kasdienės veiklos apribojimai, socialinė stigma, šeimos vaidmenų ir gyvenimo būdo pakitimai. Techninės pagalbos priemonės – tai įvairūs įrenginiai, padedantys kompensuoti judėjimo funkcijų sutrikimus. Jos leidžia žmogui savarankiškai judėti, atlikti buitinius veiksmus, dalyvauti visuomenėje. Vežimėliai, vaikštynės, neįgaliųjų vežimėlių keltuvai, specialiai pritaikytos lovos, tualetų ir vonios įranga – visa tai ne tik palengvina kasdienybę, bet ir grąžina pasitikėjimą savimi. Svarbu, kad šios priemonės būtų prieinamos laiku ir atitiktų individualius poreikius. Vienam gali reikėti universalaus vežimėlio, kitam – elektrinio su specialia valdymo sistema. Todėl techninių pagalbos priemonių išdavimas turi būti grįstas nuodugniu vertinimu, konsultacijomis ir profesionalų rekomendacijomis.

Naudoti informaciniai šaltiniai:

Lietuvos Respublikos asmens su negalia teisių apsaugos pagrindų įstatymas

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2023 m. lapkričio 29 d. įsakymas Nr. A1 - 784 „Dėl informacijos teikimo asmenims su negalia jų pasirinktais prieinamais bendravimo būdais rekomendacijų patvirtinimo“

Informacija specialistams apie techninės pagalbos priemonės (<https://tppc.lrv.lt/lt/specialistams/>)

